

ระบบการเลือกตั้งกับการเมืองไทย Electoral system with Thai Politics

บุรฉัตร จันทรแดง, คมสันต์ บุพตา, ภวัต พัฒนนิภากร,
สัญญา เคนาภูมิ, เสาวลักษณ์ โกศลกิตติอัมพร
Burachat Jandaeng, komsan Bupata, Phawat Phattananipakorn,
Sanya Kenaphoom, Saowaluk Kosolkittiamporn
คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Author for Correspondence: Email : champdh999@gmail.com

บทคัดย่อ

ประเทศไทยได้ใช้ระบบการเลือกตั้งมาแล้วหลายรูปแบบ ทั้งแบบแบ่งเขตเรียงเบอร์ แบบแบ่งเขต เบอร์เดียว แบบมีและไม่มีบัญชีรายชื่อ แบบบัญชีรายชื่อเดียวและแบบบัญชีสัดส่วน ซึ่งการเลือกตั้งสองแบบนี้ เริ่มใช้มาตั้งแต่รัฐธรรมนูญปี 2540 นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขอื่นๆ เช่น แบบกำหนดและไม่กำหนดให้ผู้สมัครต้องสังกัดพรรคการเมือง แบบควบรวมพรรคได้และห้ามควบรวมพรรคที่มีผู้แทนเข้าด้วยกันกับแบบให้ผู้แทนเปลี่ยนพรรคได้และห้ามเปลี่ยนพรรคสังกัด ต้องยอมรับว่าไม่มีระบบการเลือกตั้งใดหรือข้อกำหนดใดจะสมบูรณ์แบบที่สุด การจะเลือกใช้ระบบเลือกตั้งใด จึงเป็นความท้าทายในการยกร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งต้องคำนึงถึงบริบทต่างๆ เพื่อออกแบบระบบการเลือกตั้งที่เหมาะสมกับประเทศไทยให้มากที่สุด

คำสำคัญ : ระบบการเลือกตั้ง, การเมืองไทย

Received: 10/01/62 Revised 18/01/62 Accepted: 18/01/62

Abstract

Thailand has used electoral system several forms. Both zoning and zoning by phone number, and no one has the roster. A list of accounts and different proportions. The election of these two Starting from 1997 Constitution also contains other terms such as scheduled and the candidate must belong to a political party. A merger and the merger may not have representatives at the party together with the representatives of the party has changed and not allowed to change party affiliation. I agree that no electoral system is perfect or any terms. The system will

use any election. It is a challenge to the constitution. Which must be considered in context the electoral system designed to fit in as much as possible.

Keyword : Electoral system, Thai Politics.

บทนำ

จากหลักการที่ว่าระบบการเมืองจะเป็นอย่างไร ให้พิจารณาจากระบบเลือกตั้ง เพราะการเลือกจะนำระบบ เลือกตั้งแบบใดมาใช้จะส่งผลต่ออนาคตทางการเมืองของประเทศ ซึ่งรวมถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองของสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาภายหลังการเลือกตั้งที่ใช้ระบบนั้น เพราะระบบเลือกตั้งจะทำให้หน้าที่ค้ำประกันการเมืองซึ่งจะมีผลสำคัญต่อการได้ระบบการเมืองที่ดีหรือไม่ดีมีเสถียรภาพหรืออ่อนแอ มีประสิทธิภาพหรือล้มเหลวด้วยเหตุนี้ประเทศต่างๆ จึงพยายามออกแบบ คิดค้น หรือทำการคัดเลือกกระบบเลือกตั้งที่สามารถแก้ไขปัญหามาของประเทศตนได้โดยพิจารณาจากบริบทหรือประสบการณ์ของประเทศตนเป็นพื้นฐานสำคัญ

การเลือกกระบบเลือกตั้งที่เหมาะสมจึงเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูประบบการเมือง เพราะการเลือกกระบบ เลือกตั้งเป็นการตัดสินใจระดับโครงสร้างที่สำคัญสำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม เป็นเรื่องสำคัญที่จะตระหนัก ว่า ระบบเลือกตั้งหนึ่ง ไม่จำเป็นว่าจะใช้ได้เหมือนกันในประเทศที่ต่างกัน แม้ว่าจะมีประสบการณ์ร่วมกันบ้างในภูมิภาคต่างๆ ของโลก แต่ผลของระบบเลือกตั้งชนิดใดชนิดหนึ่งจะขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและการเมืองซึ่งนำระบบนั้นไปใช้

ระบบการเลือกตั้งระบบใดระบบหนึ่ง ไม่อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถาบันการเมืองลักษณะเดียวกันในรัฐแต่ละรัฐได้ แม้ว่ารัฐส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ที่คล้ายคลึงกัน แต่ผลของระบบการเลือกตั้งแต่ละระบบขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและบริบทของการเมืองของรัฐที่นำระบบการเลือกตั้งนั้นไปใช้เป็นสำคัญ ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อระบบการเลือกตั้งของรัฐแต่ละรัฐ เช่น โครงสร้างทางสังคม ค่านิยมของประชาชน ศาสนา ชาติพันธุ์ เชื้อชาติ ภูมิภาค ภาษา หรือชนชั้น เป็นต้น การออกแบบระบบการเลือกตั้งของไทย จึงต้องพิจารณาก่อนว่าบริบททางสังคมและการเมืองของราชอาณาจักรไทยควรมีต่ออนติบัญญัติกับฝ่ายบริหารที่มีลักษณะแบบใด และระบบการเลือกตั้งระบบใดที่จะเอื้อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้มากที่สุด

ระบบเลือกตั้งแบบผู้แทนเขตและแบบบัญชีรายชื่อที่ประเทศไทยใช้ระหว่างปี 2540 จนถึงปี 2557 ซึ่ง วางระบบโดยการตัดผู้แทนแบบบัญชีรายชื่อจากพรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละห้าออกไป และให้พรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงมากกว่าร้อยละห้า ได้ผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อแยกต่างหาก จากจำนวนผู้แทนเขตเป็นหลักเกณฑ์ที่เรียกว่า “ผู้ชนะได้ทั้งหมด” (Winner

takes all) ซึ่งเป็นการ “เสริมพลัง” ให้แก่พรรคการเมืองพรรคใหญ่ เพราะเป็นธรรมชาติที่ผู้ลงคะแนนจะลงคะแนนให้พรรคเดียวกันทั้งในแบบเขตและแบบบัญชีรายชื่อ จึงทำให้พรรคการเมืองที่ได้คะแนนเสียงจากแบ่งเขตมากอยู่แล้ว ก็จะได้ผู้แทนในระบบบัญชีรายชื่อเพิ่มเติมเข้าไป และขณะเดียวกันเป็นการลดหรือกีดกันผู้แทนพรรคการเมืองขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก ซึ่งทำให้ประชาชนกลุ่มหนึ่งที่นิยมพรรคการเมืองขนาดกลางหรือเล็กไม่มีผู้แทนของตนเข้าไปนั่งในสภาผู้แทนราษฎรเลย

การที่ระบบเลือกตั้งที่คิดจำนวนผู้แทนจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตและบัญชีรายชื่อแยกกันนี้เอง ที่ทำให้ในสภามีผู้แทนจากพรรคการเมืองพรรคใหญ่เกินกว่าจำนวนแท้จริงที่ประชาชนต้องการ ผู้แทนจากพรรคการเมืองนั้นๆ (Over Representation) และปราศจากผู้แทนจากพรรคการเมืองพรรคเล็กต่างๆ ที่ในความเป็นจริงยังมีประชาชนส่วนหนึ่งต้องการจะได้มีผู้แทนของตนอยู่ในสภาอยู่บ้าง (Under Representation) จึงเป็นระบบการเมืองแบบผู้แทนที่ไม่เป็นธรรม (Unfair Representation) เนื่องจากไม่มีผู้แทนของประชาชนทุกกลุ่มเข้าไปทำหน้าที่ ทำให้เกิดการเสียสมดุลในระบบการเมืองและนำไปสู่การเผด็จการทางรัฐสภาได้ในที่สุด

ระบบเลือกตั้ง

ระบบเลือกตั้ง คือ การแปลงคะแนนเสียงที่ได้จากการเลือกตั้งทั่วไปให้กลายเป็นที่นั่ง ที่ได้มาโดยพรรคการเมืองและผู้สมัครตัวแปรสำคัญคือสูตรการเลือกตั้งที่ใช้ (นั่นคือจะใช้ระบบใดระหว่างระบบคะแนนนำ/เสียงข้างมาก ระบบสัดส่วน ระบบผสม หรือระบบอื่นๆ และจะใช้สูตรคณิตศาสตร์ใดในการคำนวณการจัดสรรที่นั่ง) โครงสร้างของบัตรเลือกตั้ง (นั่นคือผู้ลงคะแนนจะลงคะแนนให้ผู้สมัครหรือพรรคการเมือง และผู้ลงคะแนนจะทำการเลือกหนึ่งเดียวหรือการเลือกเป็นชุดตามลำดับความชอบ) และขนาดของเขตเลือกตั้ง (ไม่ใช่จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่อาศัยอยู่ในเขตเลือกตั้ง แต่หมายถึงจำนวนผู้แทนที่จะได้รับเลือกตั้งเข้าไปนั่งในองค์กรนิติบัญญัติจากเขตเลือกตั้งนั้น) นอกจากนี้การเลือกระบบเลือกตั้งมีอิทธิพลต่อวิธีการปักปันเขตเลือกตั้ง การจัดทำทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การออกแบบบัตรเลือกตั้ง การนับคะแนนเสียง และอีกหลายแง่มุมของกระบวนการเลือกตั้ง (แอนดรูว์เรย์โนลด์สและคณะ, 2555: 6) ระบบเลือกตั้งทั่วโลกมีอยู่หลายระบบ ซึ่งเป็นไปตามบริบทของสภาพการเมืองของแต่ละประเทศ

ระบบการเลือกตั้งหลักๆ ที่มีอยู่ทั่วไปในรัฐต่างๆ ทั่วโลก เช่น

1. ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ (List Proportional Representation System)

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ เป็นระบบที่ให้พรรคการเมืองเสนอรายชื่อของผู้รับสมัครรับเลือกตั้งแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้งแบบเขตเดียวหลายเบอร์ ซึ่งผู้มี

สิทธิเลือกตั้งมีสิทธิลงคะแนนให้แก่พรรคการเมืองพรรคหนึ่ง โดยจำนวนผู้แทนราษฎรจะเป็นไปตามสัดส่วนของส่วนแบ่งคะแนนเสียงทั้งหมดที่พรรคการเมืองนั้นได้รับในเขตเลือกตั้งตามลำดับที่เรียงในบัญชีรายชื่อ

2. ระบบเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก (Majority or Plurality System)

ระบบการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมาก ใช้การลงคะแนนแบบเขตเดียวเบอร์เดียว โดยมีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นศูนย์กลาง ผู้ลงคะแนนจะได้รับรายชื่อของผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อที่จะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวนหนึ่งคน ผู้แทนราษฎรในแต่ละเขตจึงเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงจากการเลือกตั้งสูงกว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนอื่นๆ

3. ระบบการเลือกตั้งแบบเลือกตั้งสองรอบ (Two-Round System)

ลักษณะสำคัญของระบบการเลือกตั้งแบบเลือกตั้งสองรอบ คือ การจัดการเลือกตั้งสองครั้ง ซึ่งการจัดการเลือกตั้งรอบแรกกับรอบที่สองมักจะมีระยะเวลาห่างกันประมาณหนึ่งหรือสองสัปดาห์ การเลือกตั้งรอบแรกจัดขึ้นลักษณะเดียวกับการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมาก แต่ในกรณีที่ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดหรือพรรคการเมืองใดได้เสียงข้างมากเด็ดขาดในการเลือกตั้งรอบแรก ก็จะมีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งรอบที่สอง ผู้แทนราษฎรในแต่ละเขตจึงเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับเสียงข้างมากจากการเลือกตั้งรอบที่สอง

4. ระบบการเลือกตั้งแบบคู่ขนาน (Parallel System)

ระบบการเลือกตั้งแบบคู่ขนาน มีองค์ประกอบของการเลือกตั้งทั้งแบบสัดส่วนและแบบคะแนนเสียงข้างมาก แต่ระบบการเลือกตั้งแบบคู่ขนานจะไม่มี การชดเชยความไม่เป็นสัดส่วนของการเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงข้างมาก โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะได้รับบัตรเลือกตั้งใบเดียวซึ่งใช้ลงคะแนนให้ทั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมือง หรืออาจได้รับบัตรเลือกตั้งสองใบโดยใบหนึ่งใช้เลือกผู้แทนในระบบเสียงข้างมากและอีกใบหนึ่งใช้เลือกผู้แทนในระบบสัดส่วน

5. ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่มีสมาชิกแบบผสม (Mixed System)

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่มีสมาชิกแบบผสม เป็นระบบการเลือกตั้งที่นำข้อดีของระบบคะแนนเสียงข้างมากและระบบตัวแทนแบบสัดส่วนมารวมกัน โดยมีระบบการเลือกตั้งสองระบบที่ใช้สูตรต่างกัน ดำเนินการควบคู่กันไป ทำให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งคนเดียวกันมีสิทธิลงคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งภายใต้ระบบทั้งสอง ซึ่งผลการเลือกตั้งจากทั้งสองระบบจะมีการเชื่อมโยงกันโดยการจัดสรรที่นั่ง ผลการเลือกตั้งในส่วนของการเลือกตั้งแบบสัดส่วนขึ้นอยู่กับผลการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตของระบบคะแนนเสียงข้างมากเพื่อชดเชยความไม่เป็นสัดส่วน

ทั้งนี้ ความแตกต่างของระบบการเลือกตั้งในระบบต่างๆ จะมีผลกระทบต่อลักษณะความเป็นตัวแทนของผู้แทนราษฎรในสภา บทบาทที่สำคัญประการหนึ่งของระบบการเลือกตั้ง จึงเกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งและความตึงเครียดในสังคม ยกตัวอย่างเช่น การใช้ระบบการเลือกตั้งเป็น

มาตรการการส่งเสริมการเป็นตัวแทนของชนกลุ่มน้อยหรือผู้ด้อยโอกาส และการใช้ระบบการเลือกตั้งเป็นมาตรการส่งเสริมให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง เป็นต้น ในกรณีที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความเห็นว่าระบบการเลือกตั้งขาดความเที่ยงธรรม ไม่เอื้อให้ประชาชนกลุ่มต่างๆ มีตัวแทนในรัฐสภาเพื่อมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติ หรือฝ่ายค้านรู้สึกว่าการเมืองของตนไม่มีโอกาสชนะการเลือกตั้งในอนาคตแล้ว ชนกลุ่มน้อย ผู้ด้อยโอกาสในสังคม หรือพรรคการเมืองฝ่ายค้าน อาจรู้สึกว่าการบังคับให้ต้องใช้วิธีการที่ไม่เป็นประชาธิปไตย เช่น การ เหยียดหน้าหรือการใช้ความรุนแรง เป็นต้น การเลือกรูปแบบการเลือกตั้งจึงเป็นตัวกำหนดการลงคะแนนที่มีผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อชนกลุ่มน้อยและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

ข้อดีและข้อเสียของระบบการเลือกตั้งระบบต่างๆ

ระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ

ข้อดี คือ ความเป็นสัดส่วน, การรวมตัวแทนของประชาชนจากทุกฝ่าย, การเป็นตัวแทนของเสียงข้างน้อย, คะแนนสูงอยู่ปลายมีน้อย, ผู้แทนสตรีมีโอกาสได้รับการเลือกตั้งง่ายขึ้น, ไม่มีความจำเป็นในการปักปันเขต, ไม่จำเป็นต้องมีการเลือกตั้งซ่อม, สะดวกในการใช้สิทธิออกเขต, จำกัดการเติบโตของภูมิภาคที่มีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว, อัตราการใช้สิทธิเลือกตั้งมักสูงกว่า

ข้อเสีย คือ ขาดความเป็นตัวแทนทางภูมิศาสตร์, ประเด็นความรับผิดชอบทางการเมือง, ขาดการสนับสนุนผู้นำฝ่ายบริหารจากฝ่ายนิติบัญญัติ, การเกิดรัฐบาลผสมหรือรัฐบาลเสียงข้างน้อยมักเกิดขึ้นง่ายกว่า, ทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจมากขึ้น, อาจนำไปสู่การมีพรรคการเมืองที่มีความคิดสุดโต่ง

ระบบคะแนนเสียงข้างมาก

ข้อดี คือ ความเป็นตัวแทนทางภูมิศาสตร์เด่นชัด, ทำให้เกิดความรับผิดชอบทางการเมืองได้ง่ายขึ้น, ง่ายต่อการทำความเข้าใจ, ให้ผู้ลงคะแนนมีการเลือกที่ชัดเจน, ส่งเสริมให้พรรคฝ่ายค้านดำเนินการได้อย่างสอดคล้องกัน, กีดกันพรรคการเมืองที่มีความคิดสุดโต่งออกไปได้, เอื้อให้ผู้ลงคะแนนสามารถเลือกได้ระหว่างผู้สมัคร, มีการสนับสนุนผู้นำฝ่ายบริหารจากฝ่ายนิติบัญญัติ, มีโอกาสมากกว่าที่จะได้รัฐบาลเสียงข้างมากในรัฐสภา

ข้อเสีย คือ กีดกันพรรคเสียงข้างน้อยออกไป, กีดกันชนกลุ่มน้อยออกไป, กีดกันสตรีออกไป, มีคะแนนเสียงสูงอยู่ปลายมาก, มักจะต้องมีการเลือกตั้งซ่อม, ต้องมีการปักปันเขตเลือกตั้ง, การจัดให้มีการเลือกตั้งนอกเขตทำได้ยาก

ระบบคู่ขนาน

ข้อดี คือ การรวมตัวแทนของประชาชนทุกฝ่าย, การเป็นตัวแทนของเสียงข้างน้อย, มีการแบ่งแยกระหว่างพรรคการเมืองน้อยกว่าระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนการใช้บัญชีรายชื่อ,

อาจเป็นทางเลือกที่ตกลงกันได้ง่ายกว่าทางเลือกอื่น, ทำให้เกิดความรับผิดชอบทางการเมืองได้ง่ายขึ้น, คะแนนเสียงสูญเปล่าน้อย

ข้อเสีย คือ เป็นระบบซับซ้อนยุ่งยาก, ต้องมีการปักปันเขตเลือกตั้ง, มักจะต้องมีการเลือกตั้งซ่อม, อาจทำให้ผู้แทนราษฎรแบ่งออกเป็นสองชนชั้น, การลงคะแนนเชิงยุทธศาสตร์, จัดการให้มีการลงคะแนนนอกเขตได้ยากกว่าระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ, ไม่มีหลักประกันความเป็นสัดส่วนโดยรวม

ระบบวัดส่วนที่มีสมาชิกแบบผสม

ข้อดี คือ ความเป็นสัดส่วน, การรวมตัวแทนประชาชนจากทุกฝ่าย, มีความเป็นตัวแทนทางภูมิศาสตร์, ทำให้เกิดความรับผิดชอบทางการเมืองได้ง่ายขึ้น, คะแนนเสียงสูญเปล่าน้อย, อาจเป็นทางเลือกที่ตกลงกันได้ง่ายกว่าทางเลือกอื่น

ข้อเสีย คือ เป็นระบบซับซ้อนยุ่งยาก, ต้องมีการปักปันเขตเลือกตั้ง, มักจะต้องมีการเลือกตั้งซ่อม, อาจทำให้ผู้แทนราษฎรแบ่งออกเป็นสองชนชั้น, จัดการให้มีการลงคะแนนนอกเขตได้ยากกว่าระบบการเป็นตัวแทนแบบสัดส่วนที่ใช้บัญชีรายชื่อ

ระบบการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยมีคุณลักษณะและองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญดังนี้

1. มีการจัดการเลือกตั้งที่สุจริต เที่ยงธรรม และสม่ำเสมอ
2. ทุกคะแนนเสียงมีคุณค่าเท่าเทียมกัน
3. สะท้อนเจตจำนงของเสียงข้างมาก
4. ผลประโยชน์ของเสียงข้างน้อยได้รับการพิจารณา
5. สิทธิในการเลือกตั้งเป็นของประชาชนอย่างเสมอภาคและทั่วถึง
6. มีระบบการลงคะแนนเสียงที่น่าเชื่อถือและประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก

การปฏิรูปการเลือกตั้งในประเทศไทย

ในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้ผ่านรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งนำความเปลี่ยนแปลงแบบมหัศจรรย์ มาสู่ภูมิทัศน์ทางการเมือง การปฏิรูปรวมถึงการให้มีคณะกรรมการการเลือกตั้งที่เป็นเอกเทศเพื่อดูแล และบริหารการเลือกตั้ง กฎระเบียบใหม่ๆ ที่ใช้ในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกรัฐสภากับคณะรัฐมนตรี และการให้มีวุฒิสภาที่มาจาก การเลือกตั้งเป็นครั้งแรกในประเทศไทย รัฐธรรมนูญยังได้ยกเลิกระบบเลือกตั้งแบบคะแนนเสียงเป็นพวง (คพ.) ซึ่งได้ใช้ในการเลือกตั้งของไทยมาหลายสมัย แล้วแทนที่ด้วยระบบคู่ขนานที่ประกอบด้วยระบบ คนช. กับ คสช. (อัลเลน อีกเก็น.)

ก่อนการปฏิรูปในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยใช้ระบบ คพ. เพื่อเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนวุฒิสมาชิกมาจากการแต่งตั้งทั้งหมด เขตเลือกตั้งของประเทศถูกแบ่งออกเป็น เขตที่มีขนาดหนึ่งที่นั่ง สองที่นั่ง และสามที่นั่ง โดยเขตเลือกตั้งส่วนใหญ่มี ส.ส. ได้มากกว่าหนึ่งคน จำนวนที่นั่งได้จัดสรรเป็นรายจังหวัดตามสัดส่วนของประชากร ผู้ลงคะแนนลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครมากกว่าลงให้แก่พรรค และสามารถลงคะแนนให้ผู้สมัครได้หลายคนเท่าที่มีในเขตเลือก ดังนั้น ผู้ลงคะแนนไม่อาจลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครคนใดคนหนึ่งได้มากกว่าหนึ่งคะแนน แต่อาจกระจายคะแนนให้แก่ผู้สมัครจากต่างพรรคก็ได้ ทั้งยังอาจดออกเสียงบางส่วน โดยเลือกผู้สมัครบางคนและไม่เลือกจนครบตามสิทธิที่มีก็ได้ พรรคการเมืองต้องส่งผู้สมัครเต็มจำนวนที่นั่งสำหรับเขตเลือกตั้งที่ต้องการส่งผู้สมัคร (ตัวอย่างเช่น ส่งผู้สมัครสามคนในเขตเลือกตั้งที่ให้เลือกได้สามเบอร์) ที่นั่งสำหรับผู้ชนะการเลือกตั้งมีตั้งแต่ หนึ่ง สอง หรือสามที่ ตกแก่ผู้ที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุดบนฐานของคะแนนนำ

ระบบคะแนนเสียงเป็นพวงของไทยมีนัยที่สำคัญต่อระบบพรรคอย่างน้อยสองประการ เขตเดียวหลายเบอร์มีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดพรรคขึ้นหลายพรรคในแต่ละเขตเลือกตั้ง ซึ่งจะทำให้เกิดพรรคจำนวนมากขึ้นในสภา จำนวนเฉลี่ยของพรรคระดับชาติที่มีประสิทธิภาพระหว่าง ปี พ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2539 มีมากกว่า 6 พรรค จึงไม่น่าแปลกที่ไม่มีพรรคใดได้เสียงข้างมาก และจำเป็นต้องมีรัฐบาลผสมหลายพรรค รัฐบาลผสมเหล่านี้โดยทั่วไปไม่เด็ดขาดและมักมีอายุสั้น นักปฏิรูปหวังว่า การเปลี่ยนแปลงระบบเลือกตั้งน่าจะนำมาซึ่งการลดจำนวนพรรค และการลดความไม่ยั่งยืน แข็งแรง และไม่เสถียรภาพของรัฐบาล

ประการที่สอง ระบบนี้จับผู้สมัครจากพรรคเดียวกันในเขตเลือกตั้งเดียวกันให้มาสู้กันเอง แม้แต่ละพรรคจะส่งผู้สมัครเป็นทีม ก็มักพบว่าการหาเสียงโจมตีซึ่งกันและกันมากกว่าพยายามให้ผู้ลงคะแนนทุกคนของพรรคสนับสนุนผู้สมัครทุกคนในทีมของพรรค การแข่งขันภายในพรรคเช่นนี้ บั่นทอนคุณค่าของตราสัญลักษณ์ของพรรคที่มีต่อผู้สมัครและผู้ลงคะแนน ตลอดจนมีส่วนทำให้พรรคแตกแยกและไม่เป็นปึกแผ่น สิ่งหนึ่งที่สะท้อนภาวะการณ์เช่นนี้คือ การย้ายเข้า-ย้ายออกจากพรรคก่อนการเลือกตั้งทุกครั้ง และข้อครหาทางการเมือง เรื่องเงินตราที่ตามมา การแข่งขันกันภายในพรรค ตราสัญลักษณ์ของพรรคที่อ่อนแอ และเขตเลือกตั้งซึ่งค่อนข้างเล็ก ล้วนส่งเสริมให้นักการเมืองสร้างสัมพันธ์และสนองตอบต่อเขตเลือกตั้งที่ค่อนข้างแคบ ในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง การซื้อเสียงช่วยให้ผู้สมัครสร้างสัมพันธ์กับเขตเลือกตั้งเป็นการส่วนตัว นักการเมืองที่ดำรงตำแหน่งอยู่ จะจัด ‘สินน้ำใจ’ กับสินค้าและบริการพิเศษเฉพาะแก่เขตเลือกตั้งในเขตของตน มักจะเลยที่จะใส่ใจต่อนโยบายที่กว้างกว่า รวมทั้งต่อความปะติดปะต่อและคล่องตัวของนโยบายของรัฐบาลด้วย ผู้ร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 หวังว่าโดยอาศัยการปฏิรูปการเลือกตั้ง พวกเขาจะสามารถส่งเสริมการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของพรรค และตราสัญลักษณ์ที่มีความหมายของพรรคและสามารถสร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้สมัครและนักการเมืองในอันที่จะสนองตอบต่อองค์รวมของผู้เลือกตั้งที่กว้างในระดับชาติได้

ในปี พ.ศ. 2539 สภาผู้แทนราษฎรได้สนองตอบต่อภาคประชาสังคมที่เรียกร้องให้มีการปฏิรูปการเมืองมายาวนานแล้ว โดยจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.- สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ) หนึ่งปีต่อมาหลังจากที่มีการทำประชาพิจารณ์อย่างกว้างขวาง และในท่ามกลางวิกฤติทางเศรษฐกิจที่ขยายวงเป็นวิกฤติทางการเมืองอย่างรวดเร็ว สสร. ได้นำเสนอร่างรัฐธรรมนูญ และรัฐสภาก็ให้การรับรองหลักสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่คือ การมีวุฒิสมาชิกจากการเลือกตั้ง และการยกเครื่องระบบเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่หายไปคือการเลือกตั้ง ส.ส. เป็นพวง แบบเขตเดียวหลายเบอร์ ผู้ร่างรัฐธรรมนูญคัลยตามแนวโน้มที่ชัดเจนทุกทีโดยจัดให้มีระบบเลือกตั้งแบบคู่ขนานในประเทศไทย เขตเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียวจำนวนสี่ร้อยเขตเข้ามาแทนที่แบบเขตเดียวหลายเบอร์ ในเขตเลือกตั้งเหล่านี้ ผู้ลงคะแนนลงคะแนนเดียวให้แก่ผู้สมัครที่ตนชอบ รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ยังจัดให้มี ส.ส. กลุ่มที่สองอีก 100 คน ซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบสัดส่วนที่ใช้ประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องผ่านเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำ ร้อยละ 5 ของคะแนนเสียงแบบบัญชีรายชื่อ เพื่อจะมีสิทธิได้ที่นั่งในกลุ่มนี้ พรรคการเมืองแต่ละพรรคต้องส่งบัญชีรายชื่อผู้สมัครให้ผู้ลงคะแนนพิจารณาเลือก และผู้ลงคะแนนลงคะแนนได้สองเสียง เสียงแรกสำหรับผู้แทนแบบแบ่งเขต และเสียงที่สองสำหรับบัญชีรายชื่อพรรค ที่นั่งในสองกลุ่มไม่เชื่อมโยงกัน ที่นั่งของพรรคในกลุ่มหนึ่งไม่ขึ้นต่อจำนวนที่นั่งที่พรรคมีในอีกกลุ่มหนึ่ง

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ยังได้บัญญัติให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยด้วย ส.ว. มีจำนวนสองร้อยคนมาจากการเลือกตั้งในระบบ คอม. เขตเลือกตั้งมีขนาดตั้งแต่ 1 ที่นั่งไปจนถึง 18 ที่นั่ง ระบบ คอม. ในแบบฉบับของไทยยังได้เพิ่มเข้ามาอีก นักปฏิรูปรัฐธรรมนูญต้องการสร้างวุฒิสภาที่อยู่เหนือการเมืองแบบเลือกข้างพรรคการเมืองอย่างยุ่งเหยิง ด้วยเหตุนี้ ส.ว.จึงถูกห้ามโดยรัฐธรรมนูญมิให้เป็นสมาชิกพรรค และไม่อนุญาตให้หาเสียงในการสมัครรับเลือกตั้ง

อะไรคือผลลัพธ์ของการปฏิรูปรัฐธรรมนูญ จากที่ได้อภิปรายไว้ข้างต้น เป้าหมายที่สำคัญเป้าหมายหนึ่งของผู้ร่าง คือ ต้องการลดจำนวนพรรคการเมืองในไทยให้เหลือน้อยลง จึงออกมาเป็นเขตเดียวเบอร์เดียว และเกณฑ์คะแนนขั้นต่ำร้อยละ 5 ในการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อพรรค ปรากฏว่าโดยทั่วไป ได้บรรลุเป้าหมายนี้ในการเลือกตั้ง ส.ส. เมื่อปี พ.ศ. 2544 จำนวนพรรคที่มีประสิทธิผลในองค์กรนิติบัญญัติ ได้ลดลงอย่างมากจากจำนวนเฉลี่ย 6.2 พรรคก่อนหน้าปี พ.ศ. 2540 เหลือเพียง 3.1 พรรค ซึ่งสะท้อนถึงการที่จำนวนพรรคที่เข้าแข่งขันแบบเขตเดียว เบอร์เดียวลดลง และถึงการที่การประสานงานของพรรคระหว่างเขตเลือกตั้งดีขึ้น นับเป็นครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ที่พรรคพรรคเดียว ซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ คือพรรคไทยรักไทย ได้ที่นั่งเกือบเป็นเสียงข้างมาก ต่อมาพรรคนี้ก็ได้เสียงข้างมากภายหลังการพรรคที่เล็กกว่ายุบตัวลงเพื่อมารวมกับพรรคนี้

ผู้ร่างรัฐธรรมนูญยังหวังด้วยว่า การมี ส.ส. บัญชีรายชื่อพรรคระดับชาติอีกกลุ่มหนึ่งที่ลดการแข่งขันภายในพรรค น่าจะกระตุ้นให้ผู้ลงคะแนนและผู้สมัครมุ่งสนใจแนวนโยบายของพรรคในประเด็นระดับชาติมากขึ้น ตามข้อเท็จจริง เรื่องนี้เริ่มปรากฏขึ้นในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2544 นับเป็นครั้งแรกในประวัติการเลือกตั้งของไทย ภายใต้การนำโดยพรรคไทยรักไทยเป็น หลัก พรรคการเมืองได้พยายามอย่างมากที่จะพัฒนายุทธศาสตร์การเลือกตั้งที่สอดคล้องประสาน โดยมีพรรคเป็นศูนย์กลาง พรรคการเมืองเริ่มทำให้มองเห็นความแตกต่างระหว่างกันในเชิงแนวนโยบายและในบางกรณีเอาความแตกต่างเหล่านั้นมาเป็นประเด็นสำคัญของการหาเสียง

อย่างไรก็ดี มีเหตุผลที่จะไม่ผลิผลมาในการประเมินการเปลี่ยนแปลงที่ได้เริ่มขึ้นในระบบพรรคของไทย ประการแรก การเลื่อนไหลสู่ยุทธศาสตร์ที่มีพรรคเป็นศูนย์กลาง ยังจำกัดวงใน เบื้องต้นอยู่ที่การหาเสียงสำหรับบัญชีรายชื่อพรรค ในขณะที่โดยทั่วไป การแข่งขันในเขตเลือกตั้ง 400 เขตยังคงมีผู้สมัครเป็นศูนย์กลางอยู่ดี นี่ก็ไม่ใช่เรื่องที่น่าประหลาดใจ เพราะการเลือกตั้งแบบเขตเดียวเบอร์เดียว ยังคงสร้างแรงจูงใจที่จะบ่มเพาะเครือข่ายความสนับสนุนส่วนบุคคล (แม้ดูเหมือนว่าจะลดลงบ้างเมื่อเทียบกับระบบคะแนนเสียงเป็นพวง) ประการที่สอง ระบบเลือกตั้งใหม่ได้ทำให้จำนวนเฉลี่ยของคะแนนเสียงเพื่อที่จะได้ช่วยลดลงไปมาก นี่เป็นผลที่เสริมกันระหว่างกาเพิ่มที่นั่งในองค์กรนิติบัญญัติ และการเปลี่ยนจากระบบคะแนนเสียงเป็นพวงมาเป็นเขตเดียวเบอร์เดียว ทำให้ขาดแรงจูงใจที่จะละทิ้งยุทธศาสตร์ส่วนบุคคล ยิ่งคะแนนเสียงอันจำเป็นเพื่อที่จะได้รับเลือกตั้งน้อยลงเท่าใด ยิ่งน่าจะเป็นไปได้ที่ผู้สมัครแต่ละคนจะใช้อยุทธศาสตร์ส่วนบุคคล ในที่สุดการมีวุฒิสภาที่ไม่ฝักใฝ่พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งในระบบ คอม. ย่อมบ่อนทำลายความพยายามที่จะให้ห้องครัวรวมของผู้เลือกตั้งหันความสนใจมาให้พรรคมากขึ้น

เห็นได้ชัดว่าในการประเมินใดๆ ของผลสืบเนื่องจากการปฏิรูปปี พ.ศ. 2540 ยังต้องระมัดระวังด้วยข้อมูลที่มีอย่างจำกัด เป็นไปไม่ได้ที่จะกำหนดว่า ผลของการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 แสดงถึงแนวโน้มใหม่หรือว่าเป็นการสะท้อนบุคลิกภาพแบบ ‘นานที่ปีหน’ ของนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย กระนั้นการเลือกตั้ง ส.ส. ในปี พ.ศ. 2544 และ พ.ศ. 2548 ก็ได้ทำให้ประเทศไทยเป็นกรณีศึกษาที่น่าสนใจเกี่ยวกับผลสืบเนื่องของการปฏิรูประบบเลือกตั้ง

หลังจากที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ทำการรัฐประหาร เมื่อ 22 พฤษภาคม 2557 ก็ได้มีการฉีกรัฐธรรมนูญฉบับที่ 18 ซึ่งร่างโดยสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ มีการลงประชามติ และประกาศใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ทิ้งไป ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ (กรธ.) ขึ้นมาร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยได้ผ่านการลงประชามติ เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2559 และได้ประกาศใช้เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 เป็นต้นมา

ประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการปฏิรูปประเทศ ซึ่งในขณะนี้ร่าง พ.ร.บ.เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และ พ.ร.บ.การได้มาซึ่งวุฒิสภา ได้ผ่านมติเห็นชอบจากสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่ง

ชาติ (สนช.) เรียบร้อยแล้ว อยู่ในขั้นตอนการนำเสนอขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย เมื่อได้รับความเห็นชอบและพระราชทานคืนมาแล้ว ก็จะนำไปสู่กระบวนการจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้แล้วเสร็จภายใน 150 วัน นับตั้งแต่วันที่ พ.ร.บ.มีผลบังคับใช้ ในที่นี้จะขอล่าวถึงเฉพาะในส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น ส่วนสมาชิกวุฒิสภาจะมากจากการแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี

ตามกฎหมายใหม่จะมีการจัดให้มีการเลือกตั้ง ส.ส. 2 ระบบ คือ

1. ส.ส. ระบบเขต มีจำนวน 350 คน แบ่งเป็น 350 เขตหรือเขตละ 1 คน
2. ส.ส. ระบบบัญชีรายชื่อ (ปาร์ตี้ลิสต์) จำนวน 150 คน

รวมเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 500 คน

พรรคการเมืองที่มีความประสงค์จะส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง จะต้องจัดให้มีคณะกรรมการสรรหาผู้รับสมัครการเลือกตั้ง เพื่อที่จะให้มีหน้าที่และอำนาจในการตรวจสอบคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งและแบบบัญชีรายชื่อตั้งใน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วย พรรคการเมือง พ.ศ.2560

มาตรา 50 การสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งให้ดำเนินการตามวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) ให้คณะกรรมการสรรหากำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสมัครเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง และประกาศให้สมาชิกทราบเป็นการทั่วไป

(2) เมื่อพ้นกำหนดเวลารับสมัครตาม (1) ให้คณะกรรมการสรรหาตรวจสอบคุณสมบัติของผู้สมัครในแต่ละเขตเลือกตั้ง แล้วส่งรายชื่อผู้สมัครให้สาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดที่มีพื้นที่รับผิดชอบในเขตเลือกตั้งนั้น

(3) เมื่อสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดได้รับรายชื่อผู้สมัครจาก คณะกรรมการสรรหาแล้วให้หัวหน้าสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด จัดการประชุมสมาชิกเพื่อลงคะแนนเลือกผู้สมัครตามรายชื่อที่คณะกรรมการสรรหาส่งมา

(4) การประชุมสาขาพรรคการเมืองต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคน หรือการประชุม ตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าห้าสิบคน โดยในการลงคะแนนให้สมาชิกมีสิทธิลงคะแนนเลือกได้หนึ่งคน และเมื่อลงคะแนนเลือกเสร็จสิ้นแล้วให้นับคะแนน และประกาศผลการนับคะแนนของสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดในเขตเลือกตั้งนั้น แล้วรายงานรายชื่อผู้สมัครซึ่งได้รับคะแนนลำดับสูงสุดสองลำดับแรกให้คณะกรรมการสรรหาโดยเร็ว ในกรณีที่ผู้มีคะแนนเท่ากันมากกว่าจำนวนดังกล่าว ให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการสรรหาในการจัดเรียงลำดับ

(5) ให้คณะกรรมการสรรหาส่งรายชื่อผู้สมัครซึ่งได้รับคะแนนของแต่ละเขตเลือกตั้ง ให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองพิจารณาให้ความเห็นชอบโดยพิจารณาจากผู้มีคะแนนสูงสุดของแต่ละเขตเลือกตั้ง หากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองไม่เห็นชอบ ให้แสดงเหตุผลและให้พิจารณาผู้สมัครซึ่งได้คะแนนในลำดับถัดไปเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในกรณีที่คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองไม่เห็นชอบกับรายชื่อที่สาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดส่งมาทั้งหมด ให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและคณะกรรมการสรรหาประชุมร่วมกัน หากที่ประชุมร่วมกันมีมติเห็นชอบกับรายชื่อผู้สมัครผู้ใดให้เสนอรายชื่อนั้นเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง แต่ถ้าที่ประชุมร่วมกันมีมติไม่เห็นชอบกับรายชื่อผู้สมัครที่สาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดส่งมาทั้งหมด ให้คณะกรรมการสรรหาแจ้งเหตุผลให้หัวหน้าสาขาพรรคการเมือง หรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดในเขตเลือกตั้งนั้นทราบและให้ดำเนินการตาม (1) (2) (3) และ (4) จนกว่าจะได้ผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้น

มาตรา 51 การสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้ดำเนินการตามวิธีการ ดังต่อไปนี้

(1) ให้คณะกรรมการสรรหากำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการเสนอรายชื่อบุคคลเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง และมีหนังสือแจ้งไปยังคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง หัวหน้าสาขาพรรคการเมือง ตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด และประกาศให้สมาชิกทราบเป็นการทั่วไป

(2) เมื่อพ้นกำหนดเวลาเสนอรายชื่อจากกรรมการบริหารพรรคการเมือง หัวหน้าสาขาพรรคการเมือง และตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดตาม (1) ให้คณะกรรมการสรรหาตรวจสอบคุณสมบัติและจัดทำบัญชีรายชื่อไม่เกินหนึ่งร้อยห้าสิบลายชื่อ โดยคำนึงถึงผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่างๆ และความเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง แล้วส่งบัญชีรายชื่อดังกล่าวไปยังสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด

(3) ให้หัวหน้าสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดจัดการประชุม เพื่อให้สมาชิกลงคะแนนเลือกบุคคลในบัญชีรายชื่อตาม (2) โดยให้สมาชิกลงคะแนนเลือกได้คนละไม่เกินสิบห้ารายชื่อ โดยการประชุมสาขาพรรคการเมืองต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคน หรือการประชุมตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าห้าสิบคน เมื่อลงคะแนนเลือกเสร็จสิ้นแล้ว ให้หัวหน้าสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด ประกาศผลการนับคะแนนของสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดนั้น แล้วรายงานไปยังคณะกรรมการสรรหาโดยเร็ว

(4) ให้คณะกรรมการสรรหาจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยเรียงลำดับตามผลรวม ของคะแนนที่ได้รับจากสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดตาม (3) ในกรณีที่ หัวหน้าพรรคการเมืองประสงค์จะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบ

บัญชีรายชื่อ ให้หัวหน้าพรรคการเมืองอยู่ในบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งลำดับที่หนึ่งและให้เรียงลำดับรายชื่อ ตามผลคะแนนดังกล่าวในลำดับถัดไปจนครบจำนวน ในกรณีที่คะแนนของบุคคลตามบัญชีรายชื่อเท่ากัน ให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการสรรหาในการจัดเรียงลำดับ

(5) ให้คณะกรรมการสรรหาส่งบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งตาม (4) ให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองพิจารณาให้ความเห็นชอบ หากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองไม่เห็นชอบ ให้ดำเนินการตาม (1) (2) (3) และ (4) จนกว่าจะได้บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้ง

เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิก ในกรณีที่สมาชิกผู้ใดมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเลือกตั้งที่ยังมิได้มีการจัดตั้งสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด ให้ถือว่าสมาชิกผู้นั้นเป็นสมาชิกซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเลือกตั้งของสาขาพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดที่มีเขตเลือกตั้งใกล้เคียงตามที่กำหนดในข้อบังคับ

มาตรา 91 การคำนวณหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมือง ให้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(1) นำคะแนนรวมทั้งประเทศที่พรรคการเมืองทุกพรรคที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อได้รับจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งหารด้วยหาร้อยอันเป็นจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาผู้แทนราษฎร

(2) นำผลลัพธ์ตาม (1) ไปหารจำนวนคะแนนรวมทั้งประเทศของพรรคการเมืองแต่ละพรรคที่ได้รับจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทุกเขต จำนวนที่ได้รับให้ถือเป็นจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้

(3) นำจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองจะพึงมีได้ตาม (2) ลบด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งทั้งหมดที่พรรคการเมืองนั้นได้รับเลือกตั้งในทุกเขตเลือกตั้งผลลัพธ์คือจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองนั้นจะได้รับ

(4) ถ้าพรรคการเมืองใดมีผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งเท่ากับหรือสูงกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้ตาม (2) ให้พรรคการเมืองนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามจำนวนที่ได้รับจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และไม่มีสิทธิได้รับการจัดสรรสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ และให้นำจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อทั้งหมดไปจัดสรรให้แก่พรรคการเมืองที่มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต่ำกว่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นจะพึงมีได้ตาม (2) ตามอัตราส่วน แต่ต้องไม่มีผลให้พรรคการเมืองใดดังกล่าวมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกินจำนวนที่จะพึงมีได้ตาม (2)

(5) เมื่อได้จำนวนผู้ได้รับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองแล้ว ให้ผู้สมัครรับ

เลือกตั้งตามลำดับหมายเลขในบัญชีรายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกรณีที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ใดตายภายหลังวันปิดรับสมัครเลือกตั้งแต่ก่อนเวลาปิดการลงคะแนนในวันเลือกตั้ง ให้นำคะแนนที่มีผู้ลงคะแนนให้มาคำนวณตาม (1) และ (2) ด้วยการนับคะแนน หลักเกณฑ์และวิธีการคำนวณ การคิดอัตราส่วน และการประกาศผลการเลือกตั้งให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การคำนวณหาสมาชิกแบบบัญชีรายชื่อ

(1) นำคะแนนรวมทั้งประเทศของทุกพรรค จากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งหารด้วย ๕๐๐

(2) นำผลลัพธ์จาก (1) ไปหารจำนวนแต่ละพรรค โดยให้ถือว่าเป็นจำนวนที่แต่ละพรรคพึงมีพึงได้

(3) นำจำนวนตาม (2) ลบด้วยจำนวนจากแบ่งเขตเลือกตั้งแล้วที่เหลือคือจำนวนแบบบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองนั้น

(4) การเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นกฎหมายลำดับศักดิ์สูงสุดแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายอื่นใดจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายว่าด้วยการจัดระเบียบการปกครองของประเทศ ซึ่งตั้งแต่ พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแล้วทั้งสิ้น 20 ฉบับ อันแสดงให้เห็นถึงความขาดเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญไทยระบุว่าประเทศไทยมีรูปแบบรัฐเป็นราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ และปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา (ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข) กำหนดให้มีการแบ่งแยกอำนาจระหว่างอำนาจนิติบัญญัติ บริหารและตุลาการ รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับกำหนดให้ผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งและการแต่งตั้งแตกต่างกันไป เช่นเดียวกับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรหลักที่ทำหน้าที่ตีความรัฐธรรมนูญ และวินิจฉัยข้อขัดแย้งข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ

แนวคิดประชาธิปไตยตะวันตกได้ถ่ายทอดอยู่ในรูปแบบของทฤษฎีกฎหมายที่เรียก รัฐธรรมนูญนิยม ซึ่งตั้งอยู่บนหลักการสามประการ คือ การรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และการเสริมสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาล รัฐธรรมนูญของไทยหลายฉบับได้ยอมรับแนวคิดดังกล่าวและนำมาเป็นเจตนารมณ์แห่งรัฐ ธรรมนูญ

ในการกำหนดกรอบในการตราบัญญัติของรัฐธรรมนูญหลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้น โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติอย่างชัดเจนถึงหลักการดังกล่าวในคำปรารภของรัฐธรรมนูญ

ดังนั้นโดยสภาพแล้วรัฐธรรมนูญไทยหลายฉบับที่มีกรอบความคิดแบบตะวันตก ควรเกิดผลตามครรลองประชาธิปไตยตะวันตกเหมือนอย่างประเทศตะวันตก แต่สิ่งที่เกิดในระบบการเมืองไทยดูเหมือนสวนทางระบบการเมืองตะวันตก ซึ่งต้องยอมรับว่า รัฐธรรมนูญเป็นเพียงกฎหมายลายลักษณ์อักษรสูงสุดของรัฐ ประเทศไทยมีการเปลี่ยนรัฐธรรมนูญบ่อยครั้ง ซึ่งขัดกับแนวคิดทางนิติศาสตร์ที่ว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐ ซึ่งควรมีความศักดิ์สิทธิ์และคงทนถาวร

สำหรับประเทศไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญนั้นนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขที่ทรงอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2 ลักษณะคือ รัฐธรรมนูญ มุ่งจะใช้บังคับเป็นการถาวรโดยที่มีการยกร่างกันอย่างเป็นระบบ กับรัฐธรรมนูญที่มุ่งจะใช้บังคับเป็นการชั่วคราวซึ่งมักเรียก ธรรมนูญการปกครองรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวบางฉบับใช้บังคับเป็นเวลานาน เช่น ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2502 ซึ่งเกิดขึ้นจากรัฐประหารจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้บังคับเป็นเวลา 9 ปีเศษ แต่รัฐธรรมนูญฉบับถาวรหลายฉบับใช้บังคับในระยะเวลาดสั้น ๆ เพราะเป็นรัฐธรรมนูญที่มีหลักการสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างอำนาจทางการเมืองซึ่งไม่ได้อยู่ในมือของประชาชนอย่างแท้จริง ทว่าตกอยู่ในมือของกลุ่มข้าราชการประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายทหารระดับสูง ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญที่มุ่งจะใช้บังคับเป็นการถาวรจึงมักถูกยกเลิกโดยรัฐประหาร โดยคณะผู้นำทางทหาร เมื่อคณะรัฐประหารซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น คณะปฏิวัติ คณะปฏิรูป หรือคณะรักษาความสงบเรียบร้อย ยึดอำนาจได้สำเร็จก็จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวแล้วจึงร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร และเมื่อประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่มุ่งใช้บังคับถาวรแล้วก็จะมีการเลือกตั้ง และตามด้วยการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ตามวิถีทางของรัฐธรรมนูญฉบับถาวร แต่เมื่อรัฐบาลบริหารประเทศไปได้ระยะหนึ่งก็จะถูกรัฐประหาร และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับถาวร แล้วก็ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พร้อมทั้งจัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวรใหม่อีก หมุนเวียนเป็นวงจรการเมืองของรัฐไทยมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานนับหลายสิบปี นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา

แม้จะเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ประชาชนร่วมเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในประวัติศาสตร์ หลังจากจอมพล ถนอม กิตติขจรรัฐประหารตนเอง เพราะขณะรัฐประหารนั้น จอมพลถนอมดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ

พ.ศ. 2511 และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พร้อมเตรียมร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ตามวงจรการเมืองของไทยที่เคยเป็นมา ก็เกิดกระบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญจนนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือด จนทำให้จอมพล ถนอม กิตติขจรต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเดินทางออกนอกประเทศ และแม้ต่อมาจะมีการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ที่เป็นรัฐธรรมนูญซึ่งมีหลักการที่เป็นประชาธิปไตยมากฉบับหนึ่ง แต่ในที่สุดก็มีรัฐประหารอีก แล้วก็เกิดเหตุการณ์นองเลือดเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ทำให้วงจรการเมืองไทยหมุนกลับไปสู่วงจรเดิม คือ รัฐประหาร ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร จัดให้มีการเลือกตั้ง จัดตั้งรัฐบาลตามรัฐธรรมนูญฉบับถาวร และรัฐประหารยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ซ้ำซากไม่จบสิ้น เฉลี่ยแล้ว รัฐธรรมนูญไทยเปลี่ยนแปลงทุก 4 ปี ต่างจากกรณีสหรัฐอเมริกาที่มีรัฐธรรมนูญเพียงฉบับเดียว ซึ่งนับตั้งแต่ประกาศใช้ 7 มาตรา 55 อนุมาตรา ใน พ.ศ. 2332 ก็มีแต่การแก้ไขให้ทันสมัยเท่านั้น

อย่างไรก็ดี มิใช่ว่ารัฐธรรมนูญที่ดีจะไม่อาจแก้ไขได้เลย เพราะในความเป็นจริงย่อมไม่มีกฎหมายฉบับใดที่เหมาะสมกับทุกเวลาสถานการณ์ได้ ดังนั้น รัฐธรรมนูญก็อาจแก้ไขได้ ตามเวลาและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป แต่ต้องเป็นไปตามความจำเป็นเท่านั้น อาทิเช่น กรณีของสหรัฐอเมริกา ที่กล่าวมาข้างต้น ปัจจุบันยังไม่เคยเปลี่ยนรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ยังคงใช้ฉบับเดิมมาแต่แรก มีเพียงการแก้ไขปรับปรุงส่วนที่จำเป็นเท่านั้น ดังนั้น การจะทำให้กลไกหรือมาตรการต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญยั่งยืนถาวรได้นั้น จึงอยู่ที่ทุกคนในสังคมที่จะกำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมว่า จะมีส่วนเข้าใจและเข้าถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแบบประชาธิปไตยได้เพียงใด

บทสรุป

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ระบอบประชาธิปไตยเป็นระบบยุติความขัดแย้งและเปลี่ยนผ่านอำนาจในการบริหารประเทศ ที่มีอำนาจในการจัดสรรทรัพยากรของชาติโดยสันติวิธี เพื่อให้ไม่ให้เกิดการแก่งแย่งกัน และเสียงของคนส่วนน้อยก็จะต้องได้รับการพิจารณา ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่แสดงเจตจำนงค์ของประชาชนในการเลือกตัวแทนของตนเข้าสู่สภา เพื่อไปทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียง ตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ และการทำงานของรัฐบาลให้เป็นไปตามนโยบายที่ได้แถลงไว้ต่อสภา เพื่อความโปร่งใส และอยู่บนหลักนิติรัฐนิติธรรม

ระบอบประชาธิปไตยอาจจะไม่ใช่ระบอบที่ดีที่สุด แต่ก็ยังเป็นระบอบที่สวยงาม และได้รับการยอมรับจากนานาชาติอารยประเทศ อนาคตของประเทศไทยจะดำเนินไปในทิศทางใดนั้น ก็ขึ้นอยู่กับพี่น้องประชาชนที่จะต้องออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งตัวแทน เลือกพรรคการเมืองที่ตนเองต้องการที่จะให้เข้าไปแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้นการเลือกตั้งจึงเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่คู่กับประเทศไทยไปอีกตราบนานเท่านาน

บรรณานุกรม

- กั้วาล ทองเนตร. (2546). รัฐศาสตร์การปกครอง. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ตระกูล มีชัย. (2546). รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลด้านการเมืองการปกครองไทย เรื่อง การเมืองการปกครองท้องถิ่นไทยส่วนที่หนึ่งแนวนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ตระกูล มีชัย. (2546). รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลด้านการเมืองการปกครองไทย เรื่อง การเมืองการปกครองท้องถิ่นไทย ส่วนที่สามการเลือกตั้งท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ตระกูล มีชัย. (2546). รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษารวบรวมข้อมูลด้านการเมืองการปกครองไทย เรื่อง การเมืองการปกครองท้องถิ่นไทย ส่วนที่ห้า เอกสารวิชาการและงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2540). 100 ปีการปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540. กรุงเทพฯ: คบไฟ.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2555). การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง: วาทกรรม อำนาจ และพลวัตชนบทไทย. นนทบุรี: ฟาเดียวกัน.
- พิสิษฐ์ นาสี และชัยพงษ์ สำเนียง. (2556). “การเลือกตั้ง: การสร้างเครือข่ายและสายใยความสัมพันธ์ในการเมืองระดับท้องถิ่น.” วารสารสถาบันพระปกเกล้า 10, 3 (กันยายน-ธันวาคม): 77-109.
- เพ็ญกมล มานะรัตน์. (2547). การเมืองเรื่องการเลือกตั้ง: ศึกษากรณีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนายกเทศมนตรีของเทศบาลนครเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2547. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรจุมิ แพชนะ. (2550). พฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นของประชาชนในเขตเทศบาลศึกษา เฉพาะกรณีของเทศบาลหลังสวน จังหวัดชุมพร. รายงานการศึกษานิพนธ์ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อรทัย กิกผล. (2547). สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวดที่ ๓ พัฒนาการและรูปแบบการปกครองท้องถิ่นไทย ลำดับที่ ๕ เรื่อง กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัชร์นันท์. การเลือกตั้งท้องถิ่น. สถาบันพระปกเกล้า. เข้าถึงจาก : <http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การเลือกตั้งท้องถิ่น>.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2545). ประชาธิปไตยท้องถิ่น: สารสำคัญของการเมืองและการปกครองส่วนท้องถิ่น. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มติใหม่, หน้า 25-28.
- แอนดรูว์เรย์โนลด์สและคณะ. (2555). การออกแบบระบบเลือกตั้ง: คู่มือเล่มใหม่ของ International IDEA (สกุล สื่อทรงธรรม และอรวรรณ ยะผา, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: เบสท์กราฟิก.

- Funatsu, Tsuruyo. (2003). Changing Local Elite Selection in Thailand; Emergence of New Local Government Presidents after Direct Elections and Theirs Capabilities. IDE Discussion Paper No. 411, Institute of Developing Economies.
- Marschall, Melissa J. (2010). "The Study of Local Elections in American Politics," In Jan E. Leighley, ed. The Oxford Handbook of American Elections and Political Behavior. Oxford: Oxford University Press, Chapter 25.
- Marschall, Melissa, Paru Shah and Anirudh Ruhil, (2011). "The Study of Local Elections: A Looking Glass into the Future," PS: Political Science and Politics 44, 1: 97-100.
- Rallings, Colin and Michael Thrasher. (1997). Local Elections in Britain, New York: Routledge.